

Paskutinis Lietuvos laisvės kovotojas S.Guiga gimė 1920 m. Švenčionių aps. Švenčionėlių vls. Mėžionėlių kaime. Šeimoje jis buvo antras sūnus. Jo vyresnis brolis Julius (g 1918 m.) mirė Vokietijoje. Buvo dar sesuo Genė (g. 1923 m.) ir jaunesni broliai – Pranas (g. 1931 m.) ir Juozas (g. 1927 m.). Pastarasis 1951 m. taip pat pasekė brolio pėdomis ir žuvo. Sesuo tremtyje ištekėjo už ukrainiečio. Jos likimas nežinomas. Tėvai turėjo tik 5 ha žemės, todėl gyveno skurdžiai. 1938 m. mirė motina, o 1940 m. tėvas vedė antrą kartą. 1948 m. šeimą ištrėmė į Sibirą. Tėvas ten mirė tų pačių metų gale.

Stasys buvo fiziškai stiprus. Nors jis buvo baigęs tik keturias pradžios mokyklos klases, iš bendraamžių išsiskyrė blavia galva ir nebūdingu žemdirbiams charakteriu. Buvo geraširdis. Jis niekuomet neatsisakydavo pagelbėti kitiems. Turėjo gražų balsą ir labai mėgo dainuoti. Buvo gražiai nuaugęs, aukštas, malonių veido bruožų vyras. Švenčionių kraštas porą dešimtmečių buvo lenkų okupuotas., todėl paliko savo pėdsaką. Vieni sulenkėjo, o kiti (jų tarpe ir Guigos), atsparesni polonizacijai, dar labiau užsigrūdino. Jie tapo nepakantūs bet kokiai svetimai priespaudai, saugojo ir puoselėjo savo tautiškumą ir patriotizmą. Kai buvo atgautas Vilniaus kraštas, Stasys įstojo į Lietuvos šaulių sąjungą (LŠS). Kaip ir daugelis Lietuvos jaunų vyrų, kuomet antrą kartą sovietai okupavo Lietuvą, jis nedvejodamas pasirinko partizano sunkų kelią - įstojo į Lietuvos laisvės armijos (LLA) Tigro rinktinės Adolfo Grigonio – Paberžio partizanų būrį, kuris veikė Švenčionių apskrityje. Jų vadas A.Grigonis Paberžis buvo desantininkas, baigęs Abvero mokyklą. Po Kiauneliškių mūšio jo būrys pasitraukė arčiau Baltarusijos sienos. Pradėjęs rašyti apie paskutinį Lietuvos partizaną, mintimis sugrįžau į savo vaikystę, todėl verta trumpam nukrypti į šalį. Tas 1946 m. rudens vakaras dar išliko mano atmintyje, nes tada buvau jau 14-metis paauglys. Dabar jau tiksliai

S. Guiga – Tarzanas

nebeprisimenu, rugsėjo pabaigoje ar spalio pradžioje pas mus (tada gyvenome Ignalinos r. Lepšių kaime) apsilankė keliolika partizanų. Gražios lietuviškos uniformos, ginklai sužavėjo. Tačiau mums vaikams didžiausią įspūdį paliko dainos, kurias jie dainavo po vakarienės. Atsimenu, kad jų tarpe buvo vienas stambokas vyras, kurį bendražygiai vadino Tarzanu. Gal tai buvo tas pats Stasys Guiga? Tigro rinktinės, kuriai jis priklausė, būriai veikė kaip tik šiose apylinkėse. Vieno būrio antžeminis bunkeris buvo Aukštosios miške, iki kurio buvo gal kiek daugiau nei kilometras nuo mūsų namų. Čia mes ganydavome karves, todėl tuos vyrus matydavome beveik kasdien ir gerai juos pažinome. Tačiau šitie vyrai, kurie tą vakarą atėjo pas mus, buvo ne iš mūsų miško, o kiti, anksčiau nematyti. Mūsų šeima tada gyveno nuo partizanų pabėgusio į Švenčionis ar Švenčionėlius vietos lenko (vietiniai lietuviai jį vadino šlėkta) Leono Bužinsko namuose. Jis buvo palikęs mums pasaugoti dvi avis ir vilkšunį. Avis po kurio laiko žadėjo pasiimti, o vilkšunį mums

dovanojo. Partizanai, matyt, žinojo, kad pas mus liko dvi pabėgusio nuo jų keršto (jis buvo rusams išdavęs mūsų kaimyną Krikštulį, kuris padėjo partizanams) komunistelio avys, todėl tą vakarą vieną liepė papjauti ir paruošti vakarienę. O tas Leono šuo išgelbėjo mūsų šeimą nuo pražūties. Kažkurią naktį po to partizanų vizito, jis labai piktai lojo. Apžiūrėjęs sodybą, tėvelis aptiko enkavedistų pasalos požymius: apie 50 - 70 m nuo namo buvo rūšys daržovėms, o jo viršuje – palėpė, kurioje buvo įsitaisę kareiviai. Šiaudai buvo išgulėti, o sienų lentos dalinai atplėštos, kad pro tarpus būtų galima šaudyti. Supratę gresiantį pavojų tėvai su šeima skubiai persikėlė į Vilnių...

Po keletą metų trukusių kovų, išdavysčių ir netekčių, 1951 – 1952 m. žiemą visoje Tigro rinktinėje A.Grigonio – Paberžio ir V. Žaliaduonio - Roko būriuose buvo likę tik apie 20 kovotojų. Dauguma jų žiemojo Adučiškio girioje. Tuo tarpu Adolfo Grigonio – Paberžio kuopa, kurioje buvo S.Guiga – Tarzanas, žiemojo Baltarusijos pusėje – Pastovių r. Rinkionių apylinkėje Gelednės miške (į pietryčius nuo Švenčionių) įrengtame bunkeryje. 1952 m. naktį į vasario 11 d. 65 strībų ir milicijos apsuptą bunkerį puolė MGB kareiviai. Po neilgo susišaudymo partizanai padegė bunkerį ir mėgino pasitraukti naudodamiesi dūmų uždanga. Susišaudymo metu žuvo Adolfas Grigonis – Paberžis, jo brolis Petras Grigonis – Narbutas ir Bronius Laurikėnas – Uosis. Iš apsupties pavyko ištrūkti tik Stasiui Guigai – Tarzanui. Jis dar spėjo pasičiupti ir užsimesti ant baltinių milinę, nusitverti ginklus ir planšetę su dokumentais. Dūmų ir nakties priedangoje nepastebėtas jis iššoko iš bunkerio. Kurį laiką bėgo, o po to miško tankumyne pasislėpė po išvirtusios eglės šakomis. Kareiviai vėliau krėtė mišką. Pro Stasį vienas kareivis praėjo su šuniu ir jį pamatė, tačiau pastebėjęs jį atkreiptą automato vamzdį, ramiai praėjo pro šalį. Matyt suveikė savisaugos instinktas. Kai viskas aprimo, Stasys ėmė atsargiai slinkti Baltarusijos link. Sušalęs ir alkanas, šliaužte šliauždamas per atviras vietas, nes buvo jau šviesu, Baltarusijoje jis prisiartino prie trobelės ir atsargiai pabeldė į duris. Skurdžioje trobelėje gyveno moteriškė ir kelių metų amžiaus berniukas. Čia jis prabuvo iki pavasario, kol neliko sniego. Tik tada apsiliko našlės vyro senus drabužius ir iškeliavo. Namiškių jau neberado, jie buvo

išvežti į Sibirą, o brolis Juozas žuvęs, todėl gimtuose namuose pasilikti nebuvo galima. Vėliau jis atėjo į Činčikų kaimą į šiaurę nuo Švenčionių, netoli nuo kelio į Ignaliną – pas Onutę Činčikaitę ir jos motiną. Po to

O. Činčikaitė

jis apsilankė pas Martyną Džiaukštą Drustėnuose prie Švenčionių. Tuo tarpu okupantų saugumas bemedžiodami S.Guigą nusivarė nuo kojų. Išlikusios Švenčionių ir Švenčionių MGB operatyvinės bylos liudija koks didelis dėmesys buvo skiriamas vieninteliui laisvės kovotojui sugauti. Ilgi sąrašai giminių ir užverbuotų agentų...Pateikiame Švenčionių MGB skyriaus pranešimą apie priemonės likviduoti „banditą.“ Šis „dokumentas“ buvo pasirašytas 1952 m. lapkričio 15 d.: „Švenčionių rajone šiuo metu slapstosi vienas „banditas,“ tai Stasys Guiga, gim. 1920 m. Miežionių k., Švenčionių r. gyventojas, sunaikinto Paberžio būrio narys, būryje nuo 944 m. Bandito Tarzano paieškoms intensyviai naudojamas buvęs Paberžio „bandos“ talkininkas agentas Grybas. Jis siuntinėjamas į maršrutus, kurių metu išaiškino daug anksčiau žinomų Paberžio „bandos“ rėmėjų Švenčionių ir Švenčionių rajonuose, pas kuriuos periodiškai pasirodo ir slapstosi „banditas“ Guiga. „1952 m. per Šv. Velykas pas Džiaukštus atėjo neva pasveikinti su šventėmis kaimynų sūnus. Jis dirbo Švenčionių saugume ir anksčiau nelabai pas juos lankydavosi. Vasarą, kuomet Stasys buvo gretimame miške, pamatė tą patį saugumietį. Jis keliuku varėsi dviratį vis sustodamas pasiklausyti. S.Guigai tapo aišku, kad šioje sodyboje ilgiau pasilikti negalima...Tada jis galutinai nusprendė

apsistoti pas Činčikaites. Pas šias doras ir patikimas moteris partizanai užeidavo ir anksčiau, o Onutės mylėtas Adolfas Grigonis tą tragišką vasario naktį žuvo Gelednės miške. S.Guiga joms nepasakė nei kas esąs nei iš kur. Jos ir klausinėti labai nenorėjo, nes žinojo, kad kuo mažiau žinosi, tuo bus geriau šiais neramiais laikais. Vasarą jis slapstydavosi netoliese miške. Eidamos melžti ar girdyti karvės moteris jam atnešdavo valgyti. Prasidėjus uogų sezonui, glausdavosi tuščiuose kolchozo klojimuose. Ten jis rasdavo prieglobstį ir rudenį, kada suveždavo derlių. Kaip pasakojo Onutė, retkarčiais jis kažkur dingdavo, tačiau ir vėl sugrįždavo. Turbūt tada aplankydavo Džiaukštus ar susitikdavo su broliu, kai anas sugrįžo iš lagerio.

Apie slaptus susitikimus su broliu liudija partizanų ryšininkas, buvęs tremtinys jauniausias Stasio brolis Pranas Guiga (1931 – 2002): „Vieną 1964 m. pavasario vakarą ėjau iš darbo ir sutikau Kazimierą Labogą. Jis man sako: „Pasiimk maišą, ateik pas mane vakare ir susitiksi su broliu Stasiu.“ Taip ir padariau, kaip jis man nurodė. Nuėjau pas jį į Miežionių kaimą. Nusivedė mane į tvartą. Matau, kaip Stasys kopėčiomis nusileidžia nuo tvarto palėpės. Lipa pamažu, atsargiai. Nors ir žinojo, kad susitiks su broliu, bet ginklo iš rankų nepaleido. Tai buvo pirmas susitikimas su broliu po ilgų nesimatymo metų. Stasys pradėjo slapta lankytis mūsų namuose, tačiau tai buvo labai nesaugu. Kartą nutiko taip, kad bute mane saugumiečiai tardė, o Stasys tuo metu buvo pasislėpęs namo palėpėje. Nuo to karto daugiausiai apsistodavo pas mano svainį Vladą Eiduką, kuris gyveno netoliese. Pagrindinė ir nuolatinė mūsų susitikimo vieta - 3 km nuo Švenčionių miesto link Ignalinos esantis pirmas eglynas. Aš turėjau motociklą. Susitikimo laikas iš anksto būdavo aptartas ir numatytas. Važiuodamas jau žinodavau, kad Stasys manęs lauks. Į vietą atvažiuodavau pirmas, visada anksti rytą. Pastatau motociklą, dairausi ir už kokių 5 ar 10 minučių iš eglyno pasirodo brolis ir visada su ginklu rankoje. Pastebėjau, kiek buvo mūsų susitikimų, jis visada pasirodydavo iš kitos pusės. Aš jo laikiu vienoje pusėje, o jis netikėtai atsiranda iš priešingos pusės. Žinojau, kad manęs jis laukdavo, o ne aš jo. Susitikimų metu aptardavome susidariusią padėtį, duodavo nurodymus, ką reikia nupirkti, atvežti. Stasys buvo labai pamaldus, gal dėl to jį Dievas globojo. Kartą per metus nuveždavau jį į Švenčionių bažnyčią išpažinties. Bet tai buvo gana pavojinga. Jo prašymu prieš tai turėdavau atlikti žvalgybą. Po išpažinties parveždavau jį atgal į miškelį ir atsisveikindavome. Susitikimo vietą visada turėdavau palikti pirmas. Kiek žinau, jis dar pasižvalgydavo gerą pusvalandį ir nueidavo savais keliais. Pagrindinės savo slapstymosi vietos Činčikų kaime brolis man niekada nenurodė, nors tas kaimas buvo tik už poros kilometrų nuo mūsų susitikimo vietos. Net nuo manęs, brolio, laikė gilioje paslapyje. Aprūpindavau jį viskuo, ko tik reikėdavo. Konspiracijos sumetimais batų, rūbų laikrodžio pirkti Švenčionių rajono ribose negalėjau – buvo pavojinga. Todėl vykdavau į Baltarusiją. Vienais metais, kai jam nunešiau naujus batus, jis man įdavė senus ir sako: „Imk, brolau, tu sulauksi laisvės, esi jaunesnis, o aš gal ne. Tai žinok, kad su šiais batais vienmarškinis per susišaudymą su saugumiečiais išbėgau iš bunkerio ir išvengiau mirties.“ Tad ir dabar

tebeturiu tuos brolio partizano batus ir veltinius jo paties apsiūtus. Prieš pat gyvenimo pabaigą Stasys man sakė: „Negalvok, broliuk, kad taip visą laiką bus. Maž ir nepriseis mums susitikti, bet žinok – laisvė greit bus.“ Taip pranašišškai partizanas Stasys Guiga – Tarzanas kalbėjo 1984 m. – tik šešiams metams belikus iki Lietuvos nepriklausomybės atgavimo.

S. Guigos maldaknygė

Didžiausią indėlį į S. Guogos išlikimą įnešė Švenčionių r. Činčikų kaimo gyventojos Liudvika Činčikienė ir jos dukra Onutė. Onutė Činčikaitė pasakojo: „Pas mus Stasys Guiga atsirado 1953 m. Tuo metu aš namuose nebuvau, jis motinos Liudvikos Činčikienės paprašė, kad jam leistų pabūti, kol kitur ras vietą. Kai grįžau, apie jį mama man nieko nesakė, jis tada prie pat mūsų namų miškelyje buvo. Ten ganėsi mūsų karvutė, motina eidavo jos melžti, jam nunešdavo maisto. Paskiau ji pasakė ir man. Susirūpinau, kaip žmogus gali būti miškelyje, žmonės kasdien uogauja, kas nors pamatys. Vasara taip ir praėjo, nešėm maistą, o jis vienas bastėsi po mišką. Kai prasidėjo šalnos, atėjo tvartelin. Metams bėgant, miškuose partizanų nebeliko. 1953 m. tik kažkur prie Ceikinių dar buvo likęs vienas būrys. Stasys, būdavo, išeina ir negrįžta savaitę, dvi. Kai kolchozai išardė klojimus, Stasys slapstėsi sename tvarte. Į kambarį neidavo, bijojo, kad pusbrolio vaikai nepamatytų. Visą laiką Stasys tame tvarte ir gyveno. Kai pastatėm naują tvartą, jis ant naujojo tvarto lubų gyveno. Ir dabar matyt skliaute langelis, pro kurį jis stebėdavo, kas kur eina, ir mes galėdavome jam signalizuoti apie pavojų. Nupirkau tranzistorinį radijo aparatą, Stasys, būdavo, tyliai klausydavo žinių iš užsienio. Jis buvo labai atsargus, beveik nieko mums nesakydavo ir nepasakodavo, turėjo tik kišeninį ginklą – vokišką parabelį. Kasdien klausydavosi žinių per radiją iš užsienio, jis sakydavo, kad po 75 –erių Lietuva tikrai bus laisva. Laisvė atėjo greičiau. Jam pritrūko jos sulaukti tik ketverius su puse metų...Pirmininkas liepė man dirbti fermoje. Vienuolika metų joje dirbau, už gerą darbą buvau apdovanota Lenino ordinu. Nežinau kokį ordiną komunistai man būtų davę, jeigu būtų sužinoję, kad ant tvarto laikau „banditą.“ Mano prižiūrimi paršeliai blizgėjo, kiekvieną mėnesį gaudavau premijas. Stasio niekur neišleisdavau, nunešu karšto vandens kibirą, jis tvarte apsiprausia, pakeičiu apatinius rūbus. Jei reikėdavo kelnų ar kitų vyriškų drabužių, važiuodavau Ignalinon, kad nepastebėtų kas nors iš pažįstamų, jog perku vyriškus drabužius. Stasys buvo prižiūrėtas. Niekada manim nesiskundė. Kartą jam pasakiau, kad eitų ir registruotųsi, bet Stasys kaip trenkė kumščiu į sprandą, vos nenuvirtau. Stasys suprato, kad negerai pasielgė, atsiprašė, bet pasakė tvirtai ir aiškiai: Mirsiu, bet šitiems niekšams nepasiduosiu. Jeigu tu mane išduosi, nušausiu tave ir pats nusišausiu.“ <...> 1960 m. mirė mano mama, Stasį globoti teko man vienai. Kai senieji sodybos pastatai buvo nugriauti, naujai statomam tvartui su daržine Stasys nubraižė planą, viską apgalvojo, bet nieko daugiau negalėjo padėti, nors rankos pačios prašyte prašėsi darbo. Numelioravus šlapią pievą, dirbo naktimis, visus akmenis žemėn sulaidojo. Naktimis šienaudavo, kitus darbus dirbdavo. Jis yra pasakęs: „Mano saulė yra mėnulis.“

1986 m. žiemą Stasys persišaldė ir susirgo plaučių uždegimu: sunkiai alsavo, negalėjo atsikosėti. Sako: „Onut, negaliu kentėt, šaltis krečia.“ Nunešiau karštos arbatos, sūrio, sviesto. Atsipjovė: „Ne, negaliu valgyt.“ Paskui sako: „Negaliu kentėt.“ Lovą pastačiau kambaryje. Tik šniokščia, karkia baisiausiai, net namas dreba. Kad gydytojai savo mašiną būtų turėję, bet nė vienas neturėjo. Su greitąja, jeigu atvažiuos, viskas išaiškės. Stasys gydytojo liepė nekviesti. Pati pripirkau įvairiausių vaistų, taures stačiau, girdžiau

pieną su medumi. Karščio niekaip negalėjau numušti – vis laikėsi 42 laipsniai. Turbūt abiejų pusių plaučių uždegimas buvo. Paprašė, kad nuvažiuočiau į Švenčionėlius pas brolių: „Pasakyk, kad aš prašiau, jog atvažiuotų, jeigu nori pamatyti mane dar gyvą.“ Liepė ieškoti Prano Jakučio, aš ir ieškojau žmogaus tokia pavarde, bet tokio niekas nepažinojo, tad brolio nesuradau. Kai pasakiau, Stasys net apsiverkė. Pašeriau karvę ir prietemiais nuėjau į Beržuvį sumokėti draudimo. Bijojau, kad agentė neateitų į namus. Grįžtu, o jis, vargšas, vos beprakalba, net vaistų negalėjo nuryti. Stasys pasakė tokius paskutinius žodžius: „Nestatykit man kryžiaus, pakaskit miške, užverskit šakom ir tegu taip būna. Sibiro tremtyje mokslo žmones, kunigus taip užvertė, kaip jų ir nebuvo. Ir mane taip užkaskit, nieko daugiau nereikia. Jeigu Dievas yra, aš prieš Dievą nenusidėjau.“ Stoviu ir drebu. Ką daryti? Uždegiau žvakę, išgirdau, kaip atsiduso – ir viskas. Buvo sausio 7 d. Nuėjau pas pusbrolių Kostą ir pasakiau jam, kad mirė mano gyventojas. Žiema šalta buvo, gal 25 laipsniai šalčio, sniego labai daug, naktys šviesios, matyti kaip dieną. Tad nutarėme palaidoti tvarte. Atitempiaui rogutes, ant jų uždėjom Stasio kūną ir nuvežę paguldėm tvarte, apdėjom šienų, kad nesimatytų. Rytą reikia eiti šerti gyvulius, man kažkaip nejauku, šiaip taip pašeriau ir vėl gryčion. Kitą dieną atėjo Kostas, sako, reikia kažką daryti. Šalinėje šieno jau nebuvo, iškasėm duobę, paklojom šiaudų, dar manėm kalti karstą, bet kaimynas gali išgirsti, ateis pasmalsauti, ką čia darom. Karsto nebekalėm, paguldėm velionį į duobę, ant viršaus uždėjom šiaudų ir apkasėm nestoru žemių sluoksniu. Kai balandžio pabaigoje atšilo, pradėjo jaustis lavono kvapas. Tada vėl pasikviečiau pusbrolių Kostą, atėjo mamos dėdė Kazys, abu išgėrė butelį degtinės, atkasė palaikus, nunešė į mišką ir užkasė. „Apie tai, kad miške yra palaidotas Stasys Guiga, buvo sužinota tik po 5 metų – jau atgavus nepriklausomybę. Ši žinia pasiekė švenčionišką kultūros darbuotoją Valdą Striužą. Jo rūpesčiu palaikai buvo atkasti ir pervežti į Švenčionėlių kapines. Deja, perlaidojant paskutiniojo Lietuvos partizano palaikus, neįvardytas Švenčionėlių kunigas atsisakė dalyvauti ceremonijoje. Šią pareigą atliko jaunas kunigėlis. Taip buvo pagerbtas paskutinis Lietuvos laisvės kovotojas, kuris niekuomet neabejojo, kad Tėvynė bus laisva.“

Atminimo lenta prie namo, kur slapstėsi S.Guiga

Tačiau KGB betrukė nedaug laiko, kad būtų suimtas S.Guiga. 1986 m. pažymoje jie rašė: „Vykdamas bandito nelegalo S.Guigos paiešką, dirbta kartu su Lietuvos TSR KGB 2 valdybos 3 skyriumi. 1985 m. gautas signalas, kad paieškoma objektą gali slėpti Činčikų k. gyventojas Ona Činčikaitė. Patikrinus paaiškėjo, kad nelegaliai gyvenančių asmenų pas O.Činčikaitę nerasta. Jos sodyba toliau stebima. Dirba agentas „Aurimas“ – „D.G.J“ – stebimo objekto kaimynas.“

2000 m. gegužės 8 d. S.Guigai – Tarzanui buvo pripažintas kario savanorio statusas. LR Prezidento 2000 m. gegužės 15 d. dekretu jis buvo apdovanotas Vyčio kryžiaus 4 –tojo laipsnio ordinu (po mirties). 1994 m. kapinėse, kur palaidotas S.Guiga, buvo atidengtas skulptoriaus Romo Kazlausko ištašytas antkapinis paminklas su užrašu: „Stasys Guiga – Tarzanas – paskutinis, ilgiausiai, iki pat 1986 m., išsilaipstęs Lietuvos partizanas.“ Onutė Činčikaitė taip pat buvo apdovanota Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino 3-ojo laipsnio ordinu už nuopelnus Lietuvai. Šį apdovanojimą jai įteikė pats valstybės Prezidentas Valdas Adamkus. „Man sekėsi, gal todėl, kad visuomet buvau šalia Dievo, meldžiausi, gal todėl man likimas buvo palankus,“ – sakė O. Činčikaitė. Ji dar pridūrė, kad niekada netikėjo, kad jos ilgametis vargas bus įvertintas valstybiniu apdovanojimu, kad šalia senatvės pensijos gaus ir valstybinę pensiją.

Šaltiniai.

1. V.Striužas. Stasys Guiga - Tarzanas 1920 - 1986. Liet. gyv. genocido ir rezist. c. medž.
2. A.Šiukščius. Paskutinis partizanas. Laisvės kovų archyvas, 16 T, Kaunas, 1996 m.
3. Vyt. Tautvaišas. Paskutinis Lietuvos partizanas. Apžvalga.lt, 2013 06 10.
4. J.Baltakis. kaip Lenino ordininkė 33-ėjus metus slėpė paskutinį lietuvių partizaną. Mūsų Ignalina, 2012 11 13.
13. Laisvės kovotojų prisiminimai. VII d./2 kn., Vilnius, 2010 m.